Una recerca que no defalleix - Síntesi del 5è Simposi sobre la Descoberta Catalana d'Amèrica

Autor: Josep Lluís Rodríguez i Bosch / Joan Lloret Yusta
Data de publicació: 27-10-2015

Recuperem la història de les trobades d'Arenys de Munt, amb aquesta ressenya del 5è Simposi de l'any 2005, que llavors van publicar En Josep-Lluís Rodríguez i En Joan Lloret al núm. 28, del gener del 2006, de la revista THac de la mateixa vila.

El passat 19 de novembre del 2005, va tenir lloc a Arenys de Munt (Sala Municipal) una nova trobada d'erudits –i ja figuren cinc edicions– al voltant de la tesi catalana en l'aventura colombina a Nou Món. L'organització fou a càrrec de la Fundació d'Estudis Històrics de Catalunya (FEHC) i de l'Ajuntament d'Arenys de Munt.

Entrada, ponències i comunicats
Torn matí
Andreu Majó, alcalde de la vila, després de saludar tota la concurrència (participants i oïdors) va lloar la feina abnegada de la Fundació i, en especial, el lideratge d'acció que encomana en Jordi Bilbeny. D'igual manera, va constatar la volada que –mica en mica– va prenent aquesta iniciativa, la qual s'abona en un terreny compromès: la fragilitat del relat històric.

Acte seguit, en Carles Camp (president de la Fundació) va presentar oficialment el Simposi. En va destacar la quantitat i la qualitat de les tretze intervencions, així com la frescor que traspuava en els nous talents investigadors. Sense caure en triomfalismes, també esmentà el creixent ressò que la temàtica exhibeix arreu, fruit d'una tasca constant, seriosa i solvent. Tanmateix, el suport a més alt nivell –sobretot econòmic– encara no s'adhereix coratjosament a la crida.

El convidat a introduir-nos en temàtica fou Eugeni Casanova (professor de comunicació de la UdL i la UPC), que va ressaltar el vincle entre manipulació i raó d'estat. A parer seu, la manipulació històrica sempre ha existit: abans i ara. No obstant això, allò forassenyat és com encara avui té vigència. Segons ell, el motiu rau en una preservació malaltissa

del bastit d'estat. Certament, controlar el present perverteix passat i futur. Vectors temporals que l'estat empra per a alimentar l'imaginari col·lectiu. Heus ací el rovell de l'ou. La Fundació posa en entredit l'estructura de l'edifici. És un corc en plena base de flotació. Tot i el risc de l'exercici, va animar a reconèixer la seva divulgació i desvetllament.

L'Armand Sanmamed (llicenciat en història) va centrar la seva paraula a assenyalar els viatges d'En Colom com una culminació de l'expansió estatal catalana (segles precedents al 1492). Sens dubte, l'empresa colombina no podia sorgir del no-res. Segons l'autor, hi havia una llarga tradició al darrera: humana, tecnològica i política. La seva intervenció finalitzà precisant la seva finalitat: contrarestar el complex generalitzat que viu i pateix –de temps llunyà– la pròpia societat catalana.

El segon ponent fou en Joan Calsapeu (professor de llengua i literatura catalana). El seu text versà sobre els catalanismes –volgudament desnaturalitzats– del planisferi d'En Sebastià Cabot (1544). Seguint la petja de l'historiador Ricard Carreras i Valls (1928 i 1929), fa emergir vint-i-nou expressions de dubtosa atribució castellana. El filòleg, en cada cas, analitza i justifica el seu decantament.

En Jordi Rius (etnòleg) va exposar les similituds entre els balls de diables catalans i les diabladas de l'Amèrica Llatina. Com a conseqüència de l'evangelització cristiana a terres ameríndies, també arribà –òbviament– l'horitzó ritual. D'aquesta manera, va desembarcar tota la nostra religiositat maniquea. Concretament, la ponència compara viles catalanes on encara frueixen dels balls de diables (Vilafranca del Penedès, Sitges, Vilanova i la Geltrú, Igualada, Berga...) amb tres casos americans: Oruro (Bolívia), Cobán (Guatemala) i Túcume (Perú). Sincerament, les concomitàncies són flagrants.

En Carles Camp (enginyer químic) glossà la quarta investigació: el lligam entre l'inca Garcilaso de la Vega i Catalunya. De nou, s'observa l'obscuritat de la historiografia oficial. La intervenció va destapar diverses evidències: a/ la identitat de la mare s'esbossa contradictòria (en Camp afirmà que no era de família inca); b/ el mateix Garcilaso admet que la seva llengua materna fuig del castellà i del quítxua. Això, porta al ponent a examinar una sèrie de catalanismes en un text del nostre cronista: La florida del inca i c/ els seus llibres insinuen problemes amb la censura.

Una altra aportació va ser l'estudi d'en Manel Capdevila (enginyer de sistemes). En aquest cas, es posà l'accent en una carta que En Colom va enviar al Gran Ka. En Colom tenia clar que volia anar a Orient navegant per Occident, per tal de ser partícip d'una ambaixada amb l'insigne mandatari oriental. La fita era frenar l'expansió musulmana d'aquelles terres i alliberar el sant Sepulcre (Jerusalem) de l'infidel. Àdhuc, el rei Jaume I (segle XIII) ja havia promogut trobades amb la Xina del Gran Kan: així s'explica els dos personatges mandarins gravats als capitells del claustre de Ripoll. Per tant, En Colom únicament va seguir els llaços ja encetats per la corona catalanoaragonesa.

En Jordi Indiano (llicenciat en història) evidencià l'escenari d'un desdoblament: Felipa Moniz i Felipa d'Avis. A opinió de l'historiador, l'esposa d'En Colom és Felipa d'Avis: infanta portuguesa i néta dels darrers comtes d'Urgell. L'error és una voluntat expressa per tergiversar els fets (manipulació censora). Així, doncs, és lògic que En Colom –per raons de parentela– demanés sufragar el primer viatge al rei lusità abans que a altres corts.

L'última xerrada matinal fou pronunciada per en Santi Serra (investigador). El comunicat feia coincidir la ciutat de Puebla (Mèxic) i la població catalana de la Pobla de Segur (Pallars Jussà). Precisament, el comunicant hi veia tres analogies: les torres daurades dels escuts d'ambdues ciutats, el mateix patró (sant Miquel) i el gentilici catalanitzat de la ciutat mexicana: poblanos.

Ponències, comunicats i sortida
Torn tarda
La primera ponència de la tarda es titulava La senyera a Amèrica en els mapes, gravats i pintures dels segles XV al XVIII i anava a càrrec de l'investigador Enric Guillot. El ponent va explicar que, com diu el títol, la senyera apareix en molts mapes, gravats i pintures de l'època, mentre que, paradoxalment, no es fa referència a cap personatge de renom que fos català, valencià, aragonès, mallorquí, napolità, sicilià o sard. També va plantejar una sèrie de preguntes referides a incoherències de la història oficial. Per exemple, per què el Rei i la Inquisició intentaven controlar, amagar, esborrar i perseguir tot allò que tenia relació amb el descobriment d'Amèrica? És com si els americans, ironitzava en Guillot, intentessin amagar tot el que té relació amb l'arribada de l'home a la Lluna. Quines són les gestes marítimes castellanes prèvies al descobriment? Quines eren i on estaven ubicades les escoles cartogràfiques castellanes en els segles XIV, XV i XVI? En Guillot va apuntar que Castella no en tenia, tal com no tenia cartògrafs, tradició nàutica ni tradició comercial.

Després, el mestre Bernat Carbó ens va oferir la ponència Els instruments de música dels descobridors d'Amèrica. En Carbó va parlar de textos on es mencionen diversos instruments que duien els descobridors, i va explicar que aquests

instruments també són mencionats a diversos textos catalans de l'època. Havent fet nombroses referències per demostrar que tots existien a Catalunya al segle XV i segles anteriors, que eren instruments coneguts a la cort i que alguns ja s'havien utilitzat en d'altres conquestes o expedicions a noves terres, En Carbó es va preguntar si també existien o eren mencionats a Andalusia i a Castella, i va anunciar que ho exploraria al pròxim simposi.

La tercera ponència de la tarda va anar a càrrec de la traductora Ariadna Duran i es titulava Catalanismes i sintaxi catalana en els textos dels quatre viatges d'En Colom. La ponent va parlar sobre la llengua del text que ens ha arribat del Diari de bord d'En Cristòfor Colom en els seus viatges cap a les Índies. Alguns estudiosos creuen que, en certes paraules i expressions, s'hi pot observar una clara influència de la llengua catalana, suposades traces d'un text original en català perdut i adulterat per la censura a l'hora de traduir-lo al castellà. Però hi ha un problema: la clara similitud que existeix (i existia en aquella època) entre el català i el castellà fa difícil posar els límits entre una llengua i l'altra, i més quan actualment ja trobem moltes expressions que aleshores només haurien pogut venir d'un catalanoparlant documentades al Diccionario de la Lengua Española de la Real Academia. Tot i així, hi ha moltes coses sospitoses en aquest àmbit i Duran va apuntar que cal un estudi filològic profund, rigorós i científic per treure'n l'aigua clara.

Més endavant, la doctora en filosofia i lletres Teresa Ferrer ens va parlar sobre La moneda a l'època del descobriment. Va oferir un estudi exhaustiu de les monedes de l'època, el seu origen, com s'anomenaven i on i com s'utilitzaven. Va diferenciar entre monedes reials, que eren encunyades per ordre del rei; les locals, per poblacions; les nobiliàries, per alguna casa de la noblesa i les eclesiàstiques, per alguna institució religiosa.

La cinquena ponència de la tarda es titulava El tabac a l'època del descobriment i venia de la mà del doctor en economia Josep Font. El ponent ens va parlar del tabac, el seu origen i l'ús que se'n feia al Nou Continent: per plaer, per motius medicinals curatius, preventius i estimuladors i per ritus espirituals i religiosos. També va explicar com a alguns dels expedicionaris els va agradar fumar tabac, el van portar a Europa i el van divulgar, probablement, des de Catalunya i Portugal.

Com ja és costum, l'última ponència va anar a càrrec d'en Jordi Bilbeny, escriptor i investigador, que va parlar sobre La casa barcelonina d'En Cristòfor Colom que els censors van intentar situar a Sevilla. En Bilbeny va explicar que, després de la mort d'En Colom, els seus dos fills parlaven i discutien [pledejaven] sobre una casa que tenia el seu pare. Aquesta casa, però, no surt a la còpia del testament de l'Almirall que ens ha arribat en llengua espanyola. Així, doncs, sembla que la informació s'ha esborrat de la documentació a fi i efecte de desarrelar-lo familiarment de la seva veritable ciutat natal. En Bilbeny assegura que la família barcelonina dels Colom era situada al barri de la Ribera i, més concretament, a l'entorn més immediat de Santa Maria del Mar. Alguns textos diuen que En Colom vivia al barri de Santa Maria de Sevilla, però per un seguit d'incoherències i evidències històriques (algunes de les quals fan referència a l'època de construcció de l'església) podem establir que en realitat es tracta de Barcelona.

La cloenda del simposi va ser oferta a la periodista i escriptora Pilar Rahola, que va fer referència al fet que totes aquestes investigacions sobre la catalanitat de la descoberta, que cada any estan demostrant ser més sòlides, no són gens tingudes en compte per aquells qui governen Catalunya. També va lamentar que gran part del poble català no estigui interessat a treure a la llum la veritat sobre aquest tema, fet que va atribuir a la falta d'autoestima del nostre país.

Josep Lluís Rodríguez i Bosch

Joan Lloret Yusta